

ЛЕКЦІЯ 2

РОЗВИТОК ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

- 1. Сучасний освітній простір*
- 2. Глобалізація як чинник впливу на освітній простір*
- 3. Освітня діяльність ЮНЕСКО, ЄС та їх інституцій*
- 4. Професія вчителя у глобальному співтоваристві*

1. Сучасний освітній простір

Поняття «освітній простір» з погляду філософії характеризується аспектною. Цей феномен як педагогічна реальність містить у собі баланс культурного й цивілізаційного, виражаючи його через знаковість освітнього середовища.

А.Д. Цимбалару під поняттям «освітній простір» розуміє «педагогічний феномен зустрічі та взаємодії людини з навколишніми її елементами-носіями культури (освітнім середовищем), у результаті чого відбувається їх осмислення та пізнання» [28]. Тобто освітній простір – це спеціально організоване педагогічне середовище як структурована система педагогічних чинників та умов їх освоєння особистістю у процесі її становлення.

Світовий освітній простір – це складна система, що перебуває в процесі формування. Вона об'єднує регіональні й національні освітні системи різного типу й рівня, що мають спільні філософські й культурні традиції. Формуванню світового освітнього простору сприяє підсилення загальносвітових тенденцій демократизації, гуманізації, віртуалізації (розвиток дистанційних форм освіти) у цивілізаційному поступі людства.

Сучасний світовий освітній простір є єдиним організмом, що розвивається під впливом глобальних тенденцій при прагненні збереження своєрідності національних освітніх систем.

У світовому освітньому просторі на початку 20 ст. простежуються певні загальні тенденції:

- демократизація систем освіти для надання рівних прав і можливостей у здобутті освіти незалежно від національної і расової приналежності, автономності й самостійності навчальним закладам;
- значний вплив соціально-економічних чинників на отримання освіти, зокрема культурно-освітня монополія окремих етнічних меншин,

платні форми навчання, прояви шовінізму й расизму;

- індивідуалізація освіти, що виявляється в розвитку національних освітніх систем, їх структурних змінах з метою задоволення різнобічних інтересів учнів, розвитку їх здібностей;
- розширення ринку освітніх послуг;
- у сфері управління освітою простежується пошук компромісу між жорсткою централізацією й повною автономією навчальних закладів;
- освіта стає пріоритетним об'єктом фінансування в розвинутих країнах світу;
- значний інтерес до освіти й виховання обдарованих школярів і студентів;
- розвиток інклюзивної освіти, увага до освіти дітей і молоді з особливими потребами.

Для здійснення політики в галузі освіти, науки й культури 193 держави-члени ЮНЕСКО й 7 її асоційованих членів розподілено по п'яти регіональних групах: Африка, Арабські держави, країни Азії та Тихого океану, Європа й Північна Америка, Латинська Америка й країни Карибського басейну. Членство в цих групах визначається як географічними, так і політичними чинниками.

А.П. Ліферов визначає типи регіонів за ознаками взаємного зближення та взаємодії їх освітніх систем.

Перший тип складають регіони, що є ініціаторами інтеграційних процесів. Так, ЄС втілює стратегію єдності через освітні реформи, утверджуючи «європейську ідентичність» і «європейську громадянськість». До першого типу відносяться 58 також США і Канада. Формується й новий Азійсько-Тихоокеанський регіон (АТР) з потужними інтеграційними тенденціями, високими вимогами до якості освіти й підготовки спеціалістів. АТР складають Республіка Корея, Тайвань, Сингапур, Гонконг, Малайзія, Таїланд, Філіппіни, Індонезія. «Азійське економічне диво» значною мірою забезпечується пріоритетним фінансуванням освіти. Понад 30% випускників Тайваню, Республіки Кореї здобувають вищу освіту (у Німеччині – 18% випускників, у Великобританії – 7%), причому Корея посідає перше місце у світі за кількістю докторів наук за розрахунком на душу населення. Високу частку вчених ступенів має Японія – 68%, США – 25%.

До **другого типу** належать регіони, що позитивно реагують на інтеграційні процеси. Нині країни Латинської Америки беруть участь в інтеграційних процесах на загальноамериканському, регіональному рівнях, реалізують низку проектів із країнами Європи. Бразилія й Аргентина

зорієнтовані на модель освіти США, Мексика й Коста-Ріка розвивають освітні системи, контактуючи з країнами ЄС. Мексика, Колумбія, Венесуела координують зусилля, спрямовані на розробку стандартів шкільної та вищої освіти, якість підготовки фахівців.

До *третього типу* належать регіони, які інертні до інтеграційних процесів. У цих регіонах бракує вчителів, високий відсоток неграмотного населення. Якщо в розвинутих країнах світу середня кількість учнів на одного вчителя складає 23 особи, то в Бурунді – 49, Кенії – 39, Намібії – 38. У країнах Африки на південь від Сахари витрати на освіту одного учня дорівнюють близько 70 дол. на рік (у США – 1620 дол.). Щодо вищої освіти, найбагатші країни (20 тис. доларів складає показник валового національного продукту на душу населення) мають і найбільшу кількість студентів на 100 тис. населення: США – 5600, Канада – 5100, Норвегія – 3370, Фінляндія – 3330, Франція – 3000.

2. Глобалізація як чинник впливу на освітній простір

Розглянемо чинники впливу на освіту та формування освітнього простору. Одним із найвідчутніших чинників впливу на освітній простір є глобалізація (від фр. *global* – загальний, всесвітній, від лат. *globus* – куля; глобальний – загальний, поширений на всю земну кулю), до визначення якої немає єдиного підходу. Використання терміну «глобалізація» пов'язане з необхідністю певним чином позначити природний процес розширення людського спілкування, торговельного й культурного обміну. Така «міжнаціональна глобалізація» аж ніяк не зачіпала основи суспільного ладу, бо міжнаціональні контакти контролювалися державами. Поступово цим терміном почали називати політичний, економічний культурний та інші види впливів на національні держави.

Поняття «глобалізація» охоплює широкий спектр подій і тенденцій:

- розвиток світових ідеологій, інтенсивна боротьба за встановлення світового порядку;
- стрибкоподібне зростання кількості й впливу міжнародних організацій, послаблення суверенітету національних держав;
- виникнення й розвиток транснаціональних корпорацій (ТНК), збільшення міжнародної торгівлі;
- інтенсивні масові міграції й формування мультикультурних спільнот;
- створення планетарних ЗМІ та експансія західної культури в усі регіони світу тощо.

Глобалізація суттєво впливає на системи освіти різних країн і є важливим чинником їх модернізації чи трансформацій.

У *макроекономічній* площині стимулом для модернізації виступає протидія національних економік глобалізаційним тенденціям світової економіки. Розвиток національних економік потребує зміцнення й модернізації національних систем освіти.

Економічна складова глобалізаційних процесів пов'язана з розвитком економіки знань. Нещодавно у наукову термінологію увійшло поняття «нова економіка». Цей термін значною мірою пов'язаний із поширенням Інтернету. Він виник у середині 90-х років, коли на ринок вийшли перші Інтернет-компанії. Хоч Інтернету й справді належить пріоритетна роль, нова економіка не зводиться до його використання. Істотною її рисою є вироблення й використання *нових знань*. Ідеться не тільки, й навіть не стільки, про інноваційні розробки, а в першу чергу, про фундаментальні дослідження та їхнє прикладне втілення. За Е. Тоффлером, у новій економіці багатство визначається не лише матеріальними ресурсами, а й немонетарною складовою. Система багатства є одним із вагомих компонентів макросистеми, що включає інші компоненти – соціальні, культурні, релігійні, політичні, які знаходяться у постійному зворотному зв'язку з нею і один з одним. Нині економіка США та інших розвинутих країн трансформується й перетворюється на «інтелектуальну» економіку, що керується розумом.

Макрополітична складова: утворення вашингтонського консенсусу як ідеологічної основи глобалізаційної політики розвинутих країн, що визначає пріоритетну підтримку ринкових стратегій освітніх реформ.

Соціально-політична складова глобалізації пов'язана з поширенням курсу неоліберальної спрямованості в країни, що розвиваються. За Д. Харві, неолібералізм – теорія, згідно з якою ринковий обмін є основою системи етичних норм [25]. Така ідеологія сприяє зменшенню соціального захисту населення, що виявляється у переході від «велфаризму» (втручання в економіку з метою перерозподілу; політика, спрямована на соціальне забезпечення) до «поствелфаризму» (обмеження соціального захисту), тобто підтримці активних, успішних і підприємливих особистостей.

Соціальна складова глобалізації виявляється у створенні нових проблем, пов'язаних із розмиванням моральних норм (ранній вступ у соціальне життя, зростання індивідуалізму), а це спричиняє подовження терміну обов'язкового навчання, віддаляє вступ у доросле життя, не сприяє фінансовій незалежності молоді, що в поєднанні з більш раннім вступом у сексуальне життя створює якісно нові проблеми психологічного, етичного, фінансового, курикулярного

характеру для школи, сім'ї та суспільства.

Демографічний аспект глобалізації виявляє падіння народжуваності в розвинутих країнах, посилення міграційних процесів, що призводить до диверсифікації освітніх потреб населення, породжує проблеми освіти бідного населення мегаполісів. Розбудова освіти відбувається шляхом розширення освітніх послуг, наприклад, створенням освітніх закладів для людей третього віку (людей похилого віку, які бажають навчатися).

Інформаційно-технологічна складова глобалізації є суттєвим чинником її виникнення. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) сприяють підвищенню рівня освіти, доступу до неї, розгортають нові можливості для отримання знання й розвитку науки, однак вони створюють і нові проблеми: рівень оволодіння новими ІКТ молодим поколінням вищий, ніж у старшого покоління, яке перебуває у розквіті професійної кар'єри (часто й учні краще опановують комп'ютерну грамотність, ніж учителі), рівень розвитку шкільних мереж залежить від соціального статусу учнівського контингенту.

Макроосвітня складова глобалізації пов'язана з поширенням міжнародних освітніх програм через мережу Інтернет, з можливістю запровадження міжнародних вимірів якості знань. У 90-х роках 20 ст. і на початку 21 ст. поширювалися й розвивалися програми міжнародних вимірів якості знань: TIMMS, TIMMS-R, 63 PISA, PISA-2 тощо. Стратегії розвитку національних систем освіти спиралися також на статистичні матеріали міжнародних економічних та культурно-освітніх організацій, наприклад, «Погляд на освіту» («Education at a Glance») Організації економічного співробітництва, які публікуються щорічно, а також освітні доповіді ЮНЕСКО, що виходять один раз на два роки.

Соціально-освітня складова глобалізації розгортається через утворення освітніх мереж, перетворення освітніх закладів на культурні центри для потреб усієї громади. Різні суспільні групи (батьківські організації; групи захисту громадянських прав різних категорій населення, професійних спілок освітян, організацій роботодавців, культурно-освітніх організацій, мас-медіа тощо) все активніше втручаються в діяльність школи, що сприяє оновленню змісту освіти й форм надання освітніх послуг.

Професійно-освітня складова глобалізації спричиняє модернізацію педагогічної освіти. Освіта стає продуктивною силою, а це призводить до зростання рівня суспільних очікувань з результатів праці вчителя. Наслідком є критика на адресу державної школи та вчительства.

Нові вимоги до освіти визначаються не тільки економічними потребами, що перетворилися на провідну детермінанту її реформування. Важливими є

потреби соціального та культурного характеру: формування культурної та соціальної ідентичності особистості, її громадянське виховання. Проблеми якості державної школи й учительства діяльності стали пріоритетом цілої низки урядових програм, зокрема: «Якісний вчитель у кожному класі: підвищення якості вчителя та розвиток учительської професії» (США), «Учителі для 21 століття: якість має значення» (Австралія); «Вчителі йдуть назустріч викликам змін» (Великобританія), «Знання мають значення: професійні уміння та навчання для канадців» (Канада) тощо. Тому уряди розвинутих країн упроваджують програми, покликані сприяти підвищенню професійного рівня учителів і підвищення якості освіти.

Поширення на шкільництво ринкових відносин приводить до зняття зайвих бюрократичних регулювань освітньої сфери, однак накладає на освітян нові обмеження, пов'язані з небезпеками ринкових форм звітності за результати своєї діяльності, з конкуренцією за учнівські контингенти, з нестабільністю працевлаштування, не сприяє загальноприйнятому розумінню соціальної справедливості, тому в умовах комерціалізації педагогічної діяльності актуальною стає проблема збереження гуманістичних цінностей, збереження етичної місії освіти. Праця вчителя в сучасних умовах трактується і як співвиробництво певного продукту на комерційних засадах, і як соціальна практика, що є наслідком формування суспільного блага: знань, необхідних для розвитку суспільства та навичок колективної взаємодії.

Педагогічною проблемою є також необхідність упровадження полікультурної освіти внаслідок зростання культурно-етнічної різноманітності європейських країн. Актуальною для більшості країн є проблема залучення до педагогічної професії представників національних, расових, культурних та релігійних меншин, що дає можливість стабілізувати педагогічний персонал у відповідних типах шкіл. Міжнародна проблема дефіциту учительських кадрів пов'язана з:

– низьким матеріальним статусом учителя і падінням соціального. Порівняно з іншими професіями, набуття яких потребує аналогічних матеріальних інвестицій, витрат часу та інтелектуальних зусиль (лікар, юрист, менеджер, інженер, науковець), учитель працює в гірших умовах і за меншу заробітну плату. Тому значна кількість випускників педагогічних навчальних закладів навіть не приступає до професійної праці. Щороку вже практикуючі вчителі залишають свою роботу через моральне та матеріальне незадоволення нею;

– наслідком першої причини є друга – старіння вчительських кадрів, що також є міжнародною проблемою;

– зростають вимоги до отримання сертифікату та професійної ліцензії, що ускладнює вступ до професії;

– освітні реформи 90-х років 20 ст., що мали неоліберальну спрямованість, призвели до значного зростання морального незадоволення вчителів своєю роботою та активного відходу від професійно-педагогічної діяльності.

Нові умови ставлять до школи вимогу відкрити двері школи для всіх, хто зацікавлений у результатах її діяльності, працювати з ними в безпосередній взаємодії (з батьками учнів, сусідськими громадами, бізнесовими та промисловими структурами, неурядовими організаціями та інституціями, іншими навчальними б5 закладами, ЗМІ тощо). У результаті розвитку такої взаємодії відбувається виникнення нових зв'язків, що супроводжується як певними дисонансами, так і розширенням культурних ресурсів нового, розширеного освітнього простору, генеруванням інновацій у навчальній практиці.

Отже, відбуваються якісні зміни умов праці вчителя (неоліберальні реформи дають можливість учителю спрямовувати зусилля на максимальну вигоду для себе) та вимог до нього (реформами передбачена система засобів тиску на вчителя).

3. Освітня діяльність ЮНЕСКО, ЄС та їх інституцій

Місією ЮНЕСКО в галузі соціальних і гуманітарних наук є розповсюдження знань, стандартів й інтелектуальної кооперації, спрямованих на соціальні перетворення та права людини, в тому числі й на освіту. Україна у складі ЮНЕСКО з 1954 р. (тоді УРСР). У галузі культури ЮНЕСКО сприяє культурній різноманітності, заснованій на гуманних взаємовідносинах. ЮНЕСКО є координатором міжнародної програми ОДВ – «Освіта для всіх» (2000 р.). Реалізація соціально-прогресивних стратегій ЮНЕСКО в освітній сфері здійснюється через низку наукових інститутів та центрів ЮНЕСКО

1. **Міжнародне бюро освіти** (МБО, штаб-квартира у Женеві) (UNESCO International Bureau of Education – IBE, Geneva, (Switzerland). З 1969 р. МБО увійшло до складу ЮНЕСКО. 2003 року до членів МБО приєдналася Україна. У сучасних умовах МБО є провідним закладом порівняльно-педагогічних досліджень. МБО курирує інформаційну й видавничу діяльність ЮНЕСКО, очолює Міжнародну мережу інформації з питань освіти, організовує міжнародний діалог з питань освіти на політичному рівні у формі Міжнародних конференцій, що регулярно проводяться з 1934 р. (раз на два

роки, з 1946 р. – під патронатом Генерального директора ЮНЕСКО). Згідно зі Статутом МБО відбуваються вибори Голови та п'яти заступників – громадян однієї з країн шести регіональних груп, Президії та допоміжних органів Ради МБО.

2. **Міжнародний інститут ЮНЕСКО планування освіти** – МІПО (Institut International de la Planification de Education або UNESCO International Institute for Educational Planning ІІЕР, Paris (France) and Buenos Aires (Argentina)), створений 1956 року в Парижі. Провідною функцією МІПО є сприяння підвищенню якості освітньої політики, планування розвитку освіти та освітнього менеджменту в різних країнах світу шляхом підвищення кваліфікації управлінського персоналу, надання допомоги окремим країнам в опрацюванні прогнозів щодо освіти. Так, у навчальних програмах МІПО взяли участь більше 5 тис. керівників освіти різних рівнів із 180 країн світу. За завданням ЮНЕСКО МІПО з метою перевірки якості освіти вивчав проблему «фальшивої освіти» в 60 країнах світу. Виявилось, що корупція у сфері освіти обходиться в мільярди доларів. Це явище охопило й акредитацію навчальних закладів. Протягом останніх п'яти років кількість незареєстрованих інститутів та університетів, які пропонують фактично фальшиві дипломи через Інтернет, збільшилася із 200 до 800. Такі злочини, як торгівля оцінками та дипломами, частіше виявляють у США та країнах колишнього СРСР.

Інститут ЮНЕСКО з інформаційних технологій в освіті – ІІТО 97 (UNESCO Institute for Information Technologies in Education – ІІТЕ, Moscow (Russian Federation) має вагомий досвід щодо розвитку комунікативно-інформаційного напрямку. Він створений рішенням 29-ої сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО (1997 р.) і є структурним підрозділом ЮНЕСКО (Москва). ІІТО спрямовує зусилля на інклюзивні спільноти шляхом зміцнення національного потенціалу в галузі інформаційних технологій, щоб розширити доступ до освіти й навчання протягом життя. ІІТО є центром вивчення передових методів запровадження ІКТ в освіті, а також експертизи й розповсюдження інформації. Згідно з вимогами процесу масштабного реформування ООН, ініційованим Усесвітнім самітом 2005 року, ІІТО спрямовує зусилля на реалізацію середньострокової стратегії на 2008-2013 рр. ЮНЕСКО.

3. ***Інститут безперервної освіти*** ЮНЕСКО (UNESCO Institute for Lifelong Learning – ІІЛ, Hamburg (Germany) був заснований у Гамбурзі 1951 року. Він докладає зусиль до розв'язання проблем: освіта дорослих, безперервна освіта, подолання неписьменності серед дорослих, задоволення освітніх потреб нацменшин, мігрантів, жінок, альтернативні форми навчання

для молоді. В інституті створено центр документації з означених проблем, що сприяє справі координації співробітництва різних держав світу.

Соціально-прогресивну спрямованість має інтеграційна діяльність у сфері освіти європейських регіональних структур – Ради Європи (РЄ) та Європейського Союзу (ЄС). Провідним інструментом та ініціатором цих процесів є РЄ, створена 1949 року. Головним органом, який опікується плануванням та співробітництвом у галузі освіти у межах ЄС, є Рада культурного співробітництва (створена 1962 р.), що діє через Комітет з питань освіти, Фонд культури, Комітет з питань розвитку спорту, Європейський центр молоді тощо.

Провідну роль відіграє Європейський Союз – політичне й економічне об'єднання 27 країн, які підписали Договір про ЄС і відмовилися від певної частки національного суверенітету заради політичного об'єднання з єдиною структурою. 1979 року було створено постійно діючий Комітет освіти держав-членів ЄС, який має розробляти стратегії співробітництва з метою «гармонізації» національних систем освіти. Під його егідою діє Європейський інститут виховання й соціальної політики (Париж), до складу якого входить Бюро співробітництва в галузі виховання (Брюссель).

Ще 1987 року Рада міністрів освіти держав-членів ЄС затвердила програму Erasmus, з метою сприяння розширенню обміну студентами між вищими навчальними закладами країн ЄС.

ЕРАЗМУС+ – це Програма міжнародної співпраці Європейського Союзу з іншими країнами світу у сфері освіти, молоді та спорту.

Програма має на меті підтримку освітнього, професійного та особистісного розвитку громадян ЄС і поза його межами задля внеску до стійкого зростання, якості робочих місць і соціального згуртування, для розвитку інновацій та посилення європейської ідентичності і активного громадянства.

Програма підтримує можливості навчальної та академічної мобільності в освіті та для молоді, проекти та партнерства, розвиток стратегій і співпраці, професійні мережі та відкриті ресурси.

Завдяки бюджету понад 28 мільярдів євро, що майже вдвічі більше фінансування порівняно з попередньою Програмою 2014-2020 рр., оновлена Програма 2021-2027 рр. є не тільки міжнародною, а й більш інклюзивною, цифровою та екологічною!

Українські організації, у статусі Країни не асоційованої до Програми, мають доступ до 35 конкурсів Програми ЄС Еразмус+!

Еразмус+ популяризує пріоритети і заходи, визначені в Європейському освітньому просторі (European Education Area), Плані дій з цифрової освіти (Digital Education Action Plan) та Європейській програмі розвитку компетентностей (European Skills Agenda), а також:

- підтримує Європейські засади соціальних прав (European Pillar of Social Rights)
- впроваджує Молодіжну стратегію ЄС (EU Youth Strategy) 2019-2027
- розвиває європейський вимір у сфері спорту (EU Sport policies)

Для України Еразмус+ відкриває можливості мобільності та співпраці у таких сферах:

- вища освіта та європейські студії Жан Моне
- професійна (професійно-технічна) та фахова передвища освіта
- шкільна освіта;
- освіта дорослих
- МОЛОДЬ
- спорт.

4. Професія вчителя у глобальному співтоваристві

Глобалізація сприяє об'єднанню людства, інтеграції держав, створенню світового, глобального співтовариства. Однак глобальна система не має єдності, бо коло проблем попереднього культурного розвитку поповнюється новими проблемами, що загрожують виживанню людства через забруднення довкілля, небезпеки використання зброї масового знищення.

Освіта не стоїть осторонь вирішення цих проблем, причому ключовою особою для трансляції культури нових знань, гуманістичної моралі є особистість учителя. Нині вчитель бере участь не лише у процесі передачі накопичених знань, але й у формуванні творчого підходу до пізнання й діяльності учнів, вихованні їх моральних якостей, внутрішньої культури, потреби у самовдосконаленні. Сучасний учитель працює з більш складними контингентами, ніж його попередники. У багатонаціональних і поліконфесійних країнах учитель навчає учнів, які належать до різних культур. Світ швидко змінюється, що вимагає перетворення школи й висуває нові вимоги до праці вчителя. У світі зростає й кількість учителів у зв'язку із розширенням масштабів шкільної освіти. На початку 70-х років 20 ст. їх налічувалося більше 20 млн., у середині 90-х років – біля 40 млн., що пов'язано

зі збільшенням кількості шкіл переважно у країнах Азії, Африки та Латинської Америки.

Платня за вчительську працю в усьому світі є неадекватною її суспільній значущості й професійній складності. Однак рівень неадекватності є різним. У Японії платня вчителя дорівнює платні урядових чиновників, тому учителювати там є престижним заняттям.

Статус учителя залежить від культурних традицій країни. Високий статус учительської професії мають країни Сходу (Японія, Китай, Південна Корея) з відповідною матеріальною винагородою. У Китаї найпрестижніше навчати учнів старших класів (10-12 клас), бо високі результати навчання впливають на вступ до ВНЗ і безкоштовне навчання у вищій школі. Уряд Китаю надав таким учителям статус державного службовця

У США налічується біля 3,5 млн. шкільних учителів, з них 3,1 млн. працює в державних школах. Для влаштування на роботу в школу майбутній учитель має отримати сертифікат на право роботи в школі після тестування. Кількість чоловіків в системі шкільної освіти дорівнює 25%. Заробітна платня вчителя значно нижча за платню лікаря, юриста, однак має певні плюси (пільги, медичне страхування, гідна пенсія). Робочий тиждень учителя США дорівнює 40 годин. Платня вчителя збільшується паралельно кар'єрному зростанню («новачок», «початківець», «той, хто просувається», «просунутий», «досконалий»).

У Великобританії вчителі належать до муніципальних службовців. За основним розкладом роботи вчителя протягом навчального року, він має бути доступним для учнів, їх батьків та адміністрації не менше 195 днів. 190 днів учитель має викладати. Платня залежить від кваліфікації педагога і є цілком пристойною.

У Франції переважна більшість учителів (тижневе навантаження у середній і старшій школі 18 год.) мають статус державного службовця й гідну пенсію при повному стажі. Зарплата вчителя, який працює в «особливих освітніх зонах» (соціально неблагонадійних районах, де проживають вихідці з іммігрантського середовища) платня автоматично збільшується за рахунок надбавки. Прийом на роботу вчителя здійснюється на конкурсній основі. При прийомі вчителя на роботу згідно з правовими нормами враховується національність, моральне обличчя, вік, дипломи й учені ступені, фізичний стан. Тижневе навантаження складає 26 год. у початковій школі, «агреже» (вчений ступінь, що дає право викладати в ліцеї, а також на природничих і гуманітарних факультетах університетів) – 15 год., викладач середньої школи – 30 год.

Німецькі вчителі мають гідну платню й статус чиновника, що гарантує високу пенсію, податкові пільги тощо. У Німеччині прийнята система обліку загального робочого часу – біля 48 год. на тиждень

У багатьох країнах ЄС професія вчителя є поважною, хоча вона не дає можливості забагатіти. В Іспанії професія вчителя не є високостатусною, однак до неprestижних вона не належить. Тижневе навантаження вчителя початкової школи (5 років навчання) складає 40 годин. Обов'язковий вік виходу на пенсію – 65 років. Можна вийти й раніше при стажі у 30 років.

У країнах західної цивілізації вчительська професія є переважно жіночою. Майже в усіх країнах ЄС, Північній Америці, Австралії більше 90% вихователів дошкільних закладів і вчителів початкової школи є жінками. У середній школі вчителів-чоловіків більше, а в елітних школах (гімназіях, ліцеях) Великобританії, Італії, США, Франції їх кількість сягає 50% і більше.

У країнах східної й африканської культур (більшість належить до країн, що розвиваються) чоловіки складають значний відсоток і в початковій школі. У Японії кількість учителів-чоловіків у початковій школі дорівнює 45%, а в середній – 82%.

У світі простежується підвищення кваліфікаційного рівня вчителя. У Японії 67% учителів початкової школи мають ступінь бакалавра (4 роки навчання у ВНЗ), в середній школі таких учителів 85%. У США майже 100% працюючих учителів мають ступінь бакалавра, а 35% мають ступінь магістра. У країнах, що розвиваються, проблема забезпечення шкіл кваліфікованими вчителями є гострою й допоки невирішеною проблемою.

У розвинутих країнах стабільно працює система підготовки вчителів, наслідком чого є відповідність між потребами шкіл в учителях та їх задоволенням. Уряди цих країн застосовують комплекси заходів щодо підвищення морального й матеріального статусу вчителів. Так, надлишок учителів фіксується в тих розвинутих країнах, де простежується зниження народжуваності й зменшення контингенту школярів (Данія, Норвегія, Нідерланди, Німеччина, Японія тощо).

Сучасний учитель виконує багато функцій, він витрачає час на підготовку до викладання предмета й викладає його на уроках, працює з дітьми в позаурочний час, спілкується з батьками й громадськістю тощо. Навчальне навантаження вчителя залежить від країни й типу навчального закладу. За даними ЮНЕСКО, у розвинутих країнах навчальне навантаження вчителя в початковій школі (22-30 год. на тиждень) більше, ніж у середній (15-20 уроків на тиждень). У країнах, що розвиваються (Індія, Пакистан, Бангладеш, Танзанія), навантаження вчителя складає від 26 до 30 уроків на

тиждень

У більшості країн колишнього СРСР освіта й учителі пережили важкі часи – низька платня, тривалі несплати, децентралізація. Нині, за виключенням Росії, вчителі цих країн отримують стабільну близьку до середньої платню. Нагальним завданням є підвищення професіоналізму шкільного вчителя, покращення його підготовки й підвищення кваліфікації. Формування професійної педагогічної культури вчителя перебуває під впливом навколишнього макро- і мікрокультурного середовища (певної етнічної культури), що актуалізує полікультурну компетентність учителя. Обов'язковим для сучасного вчителя є комп'ютерна грамотність, володіння ІКТ, що розширює засоби трансляції знань і самоосвіти.

Ставлення до вчителя в контексті сучасних реформ є подвійним:

– з одного боку, вчитель є складовою проблеми якості освіти (така позиція досить часто зустрічалася у реформах 90-х років як прояв неоліберальної освітньої ідеології (вчитель – зацікавлений у максимізації своєї вигоди та мінімізації зусиль виробник) передбачає запровадження системи засобів тиску на вчителя;

– з іншого боку, він є провідним чинником вирішення проблеми якості освіти (ця позиція передбачає формування у вчителя активності, творчості щодо шляхів реалізації реформ, дає йому відчуття власності, особистої причетності не тільки до їх втілення, але й до їх розробки, що робить його суб'єктом, а не об'єктом реформ).

Отже, вплив різних аспектів глобалізації на освіту спричиняє зміни освітніх просторів національних держав. Освіта стала мішенню політики дерегулювання і першою потрапила під вогонь неоліберальних доктрин у країнах з перехідною економікою. Зміна соціально-орієнтованої політики на конкурентоспроможну потрібна транснаціональним корпораціям у світовому ринковому господарстві. Перетворення освіти на товар позбавляє багатьох людей права на освіту, однак освіта має бути правом для всіх і основою здорового демократичного суспільства.